

БОГУМИЛ ХРАБАК

ФИРЕНТИНЦИ У ЦАРИГРАДУ, ДРИНОПОЉУ И БРУСИ (XIV–XVI ВЕК)

Айсѝракѝй. На основу необјављене дубровачке архивске грађе аутор је проучио пословно присуство Фирентинаца у отоманским престоницама, па делимично и у Бруси. Фирентинци су закаснили да се појаве на поменутом тржишту јер нису имали излаз на море. Кад су га стекли, покоравањем Пизе и Ливорна, радије су пословали преко Анконе, да би изашли на море, и преко Дубровника, да би копном брже стизали на пијаце. Нису били пријатељи Млечана. Турци су им предавали млетачку имовину и повластице које је раније имала Пиза. Фирентинци су најпре у Хадрианопољу имали своју агенцију (у другој половини XV века), а кад је турска престоница коначно пребачена у Цариград, у том граду су имали свога конзула, који је називан баил.

Фирентинци су у Турску увозили разне врсте вунене и свилене тканине и друге западне мануфактурне израђевине, а извозили су житарице, сирове говеђе и бивоље коже, вуну, камелот и стипсу. У новчаном саобраћају радо су радили меницама. Нису основали мануфактуру својих штофова у Турској, него је то учинио сарајевски католик Бернارد Брњаковић 1682. године.

Кључне речи. Фирентинци, Млечани, Венеција, Цариград, Дринопољ, Бруса, Дубровник, Анкона, Мраморно море, жито, кожа, вуна, тканине, камелот, меница.

Фирентинци су много каснили својим доласком на Левант, па и у византијску односно османлијску престоницу. То кашњење се није односило само на Венецију и Ђенову, две главне приморске силе на Средоземљу, него и на Пизу, коју су сами подвластили после битке код Мелорије. То закашњење ипак није било онолико колико се у досадашњој историографији (XV век) наводило.

I

Фирентинац Бенцио дел Буоно имао је врло честе контакте са Цариградом и Солуном. У Цариграду је трговао са једним својим суграђанином и са неким Млечанином. Фирентинац Ђанино Квирини за добијену позајмицу, новембра 1336, предао му је у залог неки смотуљак са четрдесет пет либара сребра и сто четрдесет два перпера и са два гроша. Замотуљак је био запечаћен Квиринијевим печатом. Посебно је занимљив кредитни уговор (новембар 1339) према коме је требало да два курира понесу Бенциово писмо у Цариград Млечанину Марину и Бартоломеу Родолфу, компанијом фирме Барди у Фиренци, и да у Дубровник донесу одговор. Познато је да банкарска кућа Барди није тада имала филијалу у Цариграду; ако је фирма и ту делимично пословала, деловала је не само као банкарска него и као трговачка. Стога је могуће да је Дел Буоно био „фактор“ банке Барди у Дубровнику.¹

Познати истраживач средњовековне трговине Италијана на Леванту В. Хајд сматра да Фирентинци нису знали стећи наклоност византијских царева и да су тек августа 1439. године добили у знак благодарности једну диплому, која је представљала камен-темељац њихове колоније у Пери (делу Цариграда преко Златног Рога, данашњем Бејоглуу, где су становали Западњаци). Тек за време отоманске владавине Фирентинци су научили задобити симпатије султана. Поменутом повељом Фирентинцима је предата црква св. Петра у Цариграду, која је до конца XIV столећа припадала Пизанцима; добили су и три куће, а њихов се број временом значајно увећао; примили су и право да држе у граду конзула који би се бринуо о стабилизовању прилика Фирентинаца у Византији, што је било слично пракси са другим трговачким „нацијама“. У ствари, Фирентинска комуна наследила је привилегије Пизе пре него што је ова у потпуности потпала под Фиренцу (1406. године).² Ипак, не треба заборавити да је византијски царски претендент Манојло, кад је Бајазид I одредио за византијског цара Јована, Андроникова сина, а Манојло ипак ступио на престо, морао да се уклони и да обиђе и Фиренцу (1396), и друге државе на Западу.³

Најважнији разлог фирентинског касног појављивања на Истоку налазио се у чињеници да град до почетка XV века није поседовао пристаниште (после Пизе то је било Ливорно, од 1421), нити ратне и трговачке флоте, а прве лађе Фиренца је изградила почетком XV столећа у страним арсеналима. Први њен поклицар који је пошао византијском василевсу кренуо је тек 1422. године, а 1429. године изведена је прва трговачка пловидба за Цариград једном галијом. Тек 1447. Фиренца је стекла стабилан и редован бродски сервис за Цариград, на тој рути станице су биле Модон (у Јонском мору), Евбеја, Род, Хиос и Галипољ.⁴

¹ И. Воје, *Bencio del Buono*, „Историјски часопис“ XVIII, Београд 1971, 189–90; В. Крекић, *Kurirski saobraćaj Dubrovnika sa Carigradom i Solunom u prvoj polovini XIV veka*, „Зборник радова Византолошког института“ XXI, Београд 1984, 116.

² G. Heyd, *Le colonie commerciali degli Italiani im Oriente nel medio evo*, Venezia–Torino, 457.

³ J. v. Hammer, *Geschichte des osmanischen Reiches* (=GOR), Pesth 1834, 201.

⁴ G. Heyd, н. д., 458–459.

Пре поменутих година Фирентинци су се служили бродовима туђих застава, тим пре што се брзо показало да је пловидба из Пизе или Ливорна за Цариград врло дуготрајна, јер се заобилази цела италијанска „чизма“. На тој руту нештедимице су харали муслимански, каталонски и други гусари. Стога је у праксу ушао комбиновани транспорт: копном до Анконе, морем до Дубровника, а потом Јадранским и Јонским морем или касније чешће копном „дубровачким“ и „цариградским“ друмом. Путовање караванима било је мање лагодно него бродом, али је било кудикамо брже, па и сигурније, јер је пирата и корсара било и у Јонском и у Егејском мору.

Политички односи Фиренце према Византијском и Отоманском царству зависили су, у извесном смислу, и од односа са Млетачком републиком, која се раније и потпуније укоренила у Цариграду и на Леванту. Фирентинци су били млађи и слабији партнери, те су помагали акције против Млечана, својих конкурената, мада су са њима 1439. године закључили савез око Анконске Марке и настојања грофа Сфорце да се утврди у Марки.⁵

Поред Млечана, Фирентинци су мање заобилазили Ђеновљане, с којима су раније имали чак више тешкоћа него са Венецијанцима. У игри су били и Каталонци, који су у Цариград такође стигли са закашњењем, али су били агресивни из своје „лође“. Први велики посао на Истоку Фирентинци су закључили са својом латинском браћом. Два фирентинска трговца су, наиме, 1437. године купила 60250 тона стипсе по повољној цени од свега четири перпера за тону. Ту су искористили повластицу Ђеновљана за извоз стипсе добијену од византијског господара острва Митилене, чему се султан Мурат II није противио. Стипса је била потребна тосканској текстилној производњи у процесу одстрањивања масноћа из вуне.⁶

Фирентинци су прилично рано почели да користе Дубровник као пословну станицу у копненом и поморском промету. Неки фирентински патриције по имену Франческо, житељ Пере, требало је да прими шесто дуката, и то у Дубровнику од Ђованија Батисте, Ђ. Буонделмонтија и неког Турчина Исака, силихтара и пуномоћника, како се видело из писма нотара ђеновљанске колоније у Цариграду Николе Ђов. Сусмондија (од 3. фебруара по ђеновљанском датирању).⁷ Ту је, свакако, реч о компензацији оријенталном робом за текстил и друге западне израђевине испоручене у Цариграду. Озваничење трговачког акта у канцеларији ђеновљанске насеобине сведочи о томе да су се Фирентинци у Цариграду отискивали у свет Истока избегавајући посредство Венеције, па и Анконе, замењујући на Левенту Анкоњане Дубровчанима.

Када говори о борбама око турског освајања Цариграда маја 1453, најпознатији историчар Османлијског царства Ј. Ф. Хамер уз многе западњаке, па чак и храброг Ивана Далматинца, не помиње Фирентинце.⁸ То не чине ни Ф. Бабингер, ни Н. Јорга. Хамер није помињао Фирентинце у историји Османлија све до Сулејмана Законодавца, сем једном у афери 1479, коју погрешно датира као 1480. годину.

⁵ Н. Макъјвели, *История Флоренции*, Ленинград 1979, 197.

⁶ G. Heud, н. д., 459–460.

⁷ Државни архив у Дубровнику (у даљем тексту: DAD), Div. not. LXIV, 55–55 (7. X 1419).

⁸ J. v. Hammer, GOR I, 415.

После утврђивања Турака у Цариграду, папа је покушао да окупи италијанске државице. Напуљски владар Алфонзо тражио је да му Фиренца надокнади ратне расходе. Опет су Фиренца, Венеција и херцег Калабрије закључили двадесетпетогодишњи мир.⁹ Према једном савременом италијанском историописцу, Фиренца је 1453. године изгубила у Цариграду око двадесет хиљада дуката. Пошто Фирентинци нису имали територијалних поседа у Византији, нису ништа веће изгубили.¹⁰ Када су Млечани ушли у рат са Османлијском империјом (1463), дужд из Венеције је преклињао свет да буде свестан опасности од Турака и да се коначно уједини у борби против њих. Фирентинци су се правдали празним изговорима да не напуштају Цариград, плашећи се да ће бити увучени у рат са турским султаном. Једино је дато обећање да ће пре Божића 1463. године у Цариград послати три велике галије, наводно трговачке, да би преузеле фирентинске грађане и њихову имовину.¹¹ У ствари, Фирентинци и Ђеновљани су желели да у Цариграду, Дринопољу (Једрену), Галипољу, Фокеји и по другим градовима и рудницама преузму позиције Млечана чије су трговачке куће пропале, повукавши за собом и неке фирентинске фирме.¹² Ђовани Капело је запазио изричито непријатељско расположење према Млетачкој републици и установио је да су Ђеновљани и Фирентинци у Пери и Галипољу својски деловали против Венеције, те да су се трудили да увере великог везира да Капело није дошао у Цариград да поради на примирју. Пре тога, у јесен 1465, Мехмед II имао је при свом Диванском савезу за саветнике Фирентинце, Ђеновљане, али и Дубровчане.¹³

За време ратних година, од 1463. до 1479. године, италијански трговци су у целини потиснути у Цариграду. У тим годинама Фирентинци су избегавали довоз робе на Златни Рог и Босфор морским путем да би избегли млетачке заплене, али су развили копнени превоз од Дубровника до Дринопоља и Цариграда. Као караванције послужили су херцеговачки власи, а за пословне пратиоце робе унајмљивали су дубровачке младиће.¹⁴

Одмах затим и Фирентинци су страдали у таласу епидемије куге која је беснела у Цариграду. Готово ниједна кућа није била без губитака. Чак је и султанов пријатељ Вермилио Ф. Капони уписан у списак жртава. У исто време односи између Фирентинаца и султановог прага постајали су све приснији. Реакција на такво држање у хришћанском свету приморала је Фирентинску комуно да забрани својим лађама да плове према Босфору и позвала је старешине трговачких фирми у турској престоници да се врате у домовину. Они су на брзину сакупили своје ефикасне и укрцали се у анконске лађе. Кад су били на Јонском мору, према Модону, млетачке галије су

⁹ Н. Макъвели, н. д., 203.

¹⁰ W. Heyd, *Histoire du commerce du Levant au Moyen âge*, II, Leipzig 1923, 337.

¹¹ F. Babinger, *Mehmed der Eroberer und seine Zeit*, München 1953, 241.

¹² Ф. Бабингер, *Мехмед Освајач и његово доба*, Нови Сад 1968, 217, 286.

¹³ F. Babinger, *Mehmed der Eroberer*, 275, 262.

¹⁴ Примерице: најам једног дубровачког момка трајао је годину дана, а служба је почињала месеца фебруара да роба стигне за пролећне празнике и продајну сезону (DAD, Div. not. XLV, 30 (24. I 1475)).

опљачкале повратнике, говорећи да су у рату хришћани са тих лађа снабдевали муслимане оружјем и другом робом.

У току ратних година престао је поморски саобраћај Фирентинаца у правцу Цариграда и тек 1472. године у морски рукавац Златног Рога упловиле су две фирентинске трговачке лађе. До септембра 1472. у Цариграду је конзуловао Мајнардо Убалдини. Поред њега за најугледније Фирентинце у Цариграду важиле су Јакопо Тебалди, Николо Ардингери и Карло Мартели. Ова четворица саветовала су султану да на Дарданелима подигне „Castelo del Vitupero“ (Замак срамоте) и да га наоружа са 30 бомбарди. Уколико се може поверовати Бенедету Деју, који је дао податке о ухваћеним млетачким писмима на Хиосу, сам Деј је као султанов изасланик послат у Каиро да обавести мамелучког султана о намерама Млечана против муслимана.¹⁵

Кад је окончан турско-млетачки рат, обновљено је чешће путовање Фирентинаца у Цариград поморским путем. Султан Бајазид II наредио је дубровачкој влади да обезбеди пловидбено средство за долазак Хијеронима Спинеле, који је био одређен да уреди односе са Портом као фирентински поклисар.¹⁶ Фирентинци у Пери понекад су поверавали дубровачким поморцима да обаве и њихове трговачке послове у Дубровнику. На пример, Леоне да Фиренце дао је 510 угарских дуката Марину Н. Радуловићу, патрону наве са Лопуда, да изврши његов пословни налог, свакако са Федериком Сав. Менчетићем.¹⁷ И касније су фирентински званични представници користили услуге дубровачких бродова. Тако је сенатор Пјетро дељи Албици затражио од Дубровачког сената лађу за пловидбу у Ливорно.¹⁸

Крајем XV века, али и касније, Цариград је био позорница жестоког ривалитета између Млечана и Фирентинаца. Супротности су постојале и у самој Италији због непрестане жеље Венецијанаца да прошире своје територије и свој политички и трговачки утицај. Није заборављено да је султан за љубав Фирентинаца 1463. године бацио млетачке трговце у Цариграду у тамницу, а њихове куће предао њиховим фирентинским ривалима. Од тога доба Фирентинци су турској престоници били превалентни у односу на остале Италијане и западњаке.¹⁹

Порта је 1505. године повисила царинске дажбине, које су дотад износиле 2% вредности робе на 5% ad valorem. Транзит је требало да се обавља преко Херцег Новог. Сињорија Фиренце је рекламирала да поменуће одлуке Порте значе набацивање тешког терета фирентинским трговцима, али примедбе прекоморских пријатеља нису уважене.²⁰ Знатно повишење царинске стопе није утицало на обуставу фирентинског пословања у Цариграду, јер је 1507. године више од шездесет фирентинских компанија имало своје агенте на Златном Рогу.²¹ Једна руска историја Италије је нереално представила да је после 1530. године престало деловање фирентинских

¹⁵ F. Babinger, *Mehmed der Eroberer*, 296.

¹⁶ Исто, 273.

¹⁷ *Glasnik Zemaljskog muzeja* (Sarajevo) XXIII (1911) 73, № 182 (1. XI 1483).

¹⁸ DAD, Div. not. C, 94 (9. IX 1528).

¹⁹ W. Heyd, *Histoire du commerce*, 339–340.

²⁰ Исто, 343.

²¹ История Италии, кн. I, редакция С. Д. Скаскин, А. А. Котельникова, В. Н. Рутенберг, Москва, 470.

трговаца у Цариграду.²² Априла 1532. фирентински баил у Цариграду Алексис Ђерарди требало је да на Порти реши питање наплате царине за фирентинску робу која је упућивана у турску престоницу; у питању је била висина царинске стопе и могућност наплате меницом.²³

Забуну може изазвати титула фирентинског представника у Цариграду, кога неки третирају и називају конзулом. Тај представник је, као и у случају Млечана, називан „баил“. Јуна 1500. године то је био Андреа Камаски, који је на путу за Цариград оболео на дубровачкој лађи Бартола Томановића, па је неколико дана провео у некој кући на Плочама.²⁴ Априла 1515. Зенобију Медичију, као именованом баилу, опрштена је царина на робу пристиглу у дубровачку царинарницу. Августа исте године дубровачка царина износила је пола дуката за јефтине вунене тканине на проходу у Турску.²⁵ Бесцарински пролаз робе на путу у Цариград обезбеђен је и Ђулијану де Питису, кад су том баилу из Анконе стигле веће количине сукна. Док је од јефтине тканине наплаћено само по десет гроша од комада (пече), за помодни француски штоф каркасонски узимано је по два дуката од коњског товара.²⁶ Баил је 1543. године био Ђуљелмо да Сомаја, а пре тога, 1539, Алвиђо Ђерарди.²⁷ Фирентински баил у Цариграду марта 1557. био је Ђовани-Батиста Буонделмонти.²⁸ Баил 1594. године имао је и рачуновођу; то је био Пјетро Нани, који је од Ђованија Брагадина из Венеције примио сандук текстила.²⁹ Понекад је поменут и фирентински проконзул у Цариграду. То је, свакако, био баилов помоћник и он је у Дубровнику забележен фебруара 1516. године.³⁰

Између кипарског и аустро-турског „дугог“ рата (1593) већи трговачки послови Фирентинаца премештени су са осовине Дубровник — Цариград према Београду и Будиму, јер је западноевропско тржиште поново било заинтересованије за јефтине балканске и панонске сировине него за продају својих мануфактурних производа, јер пијаца у турској престоници није била довољно јака да прогута на хиљаде пече тканина. Поменути рат је крајем XVI века опет вратио фирентинске трговце у Перу и Цариград, јер је избацио из промета панонске сировине. Већ јула 1594. један од највећих потрошача италијанских, енглеских и француских тканина, накита и других мануфактурних израђевина био је Цариград, где се концентрисало богатство велике империје. У исто време Цариград је постао и велико извозно тржиште кожа, а изузетно и житарица.³¹

²² Исто, 470, аутор је А. Д. Ролова.

²³ DAD, Cons. rog. XLI, 60 (6. IV 1532).

²⁴ DAD, Cons. min. XXVI, 280 (11. VII 1500).

²⁵ DAD, Cons. rog. XXXIII, 159 (28. IV 1515), 206 (18. VIII 1517).

²⁶ DAD, Cons. rog. XXXV, 232 (9. VII 1520).

²⁷ DAD, Div. canc. CXXIX, 9, at (7. V 1543); CXXV, 180–181 (29. V 1539).

²⁸ DAD, Div. not. CXVI, 13–21 (12. X 1558).

²⁹ *Писма Бартоломеу Борђанију (1593–1595)*, приредио Т. Поповић, „Споменик САНУ“ 1, № 352, CXXIV, Београд 1984 (у даљем тексту: Борђани)

³⁰ DAD, Cons. rog. XXXIII, 231, 279.

³¹ Исто, 184.

II

За почетак фирентинског пословања у Цариграду били су важни односи Млечана са Византијом и Турцима. Један извештај млетачког баила у Цариграду (из маја 1425) говори о непријатељству између Млечана и византијских власти, због чега су млетачки трговци који су становали у Цариграду поново потиснути у Перу. Баил је рачунао на то да се може десити да млетачки генерални капетан мора пустити у Цариградски канал (=Мраморно море) ђеновљанске лађе које иду у помоћ Турцима, с којима Млечани воде рат.³²

Тридесетих година XV века у византијској престоници радиле су и фирентинске занатлије. Бартоломео Корзи и Доменико Колучи, обојица каменари, а Колучи је био и житељ Пере, унајмили су за пловидбу лађу Наталина Маринова са дубровачког богатог острва Лопуда да превезе неких 19 бала кожа, вероватно бивољих, волујских или камиљих. Возарина је била врло скупа и до Дубровника је износила чак 90 шкуда.³³ У то време су већ са Истока, пре свега из Брусе и Цариграда, почели да стижу камелоти (тканина од камиље длаке или камиља кожа), који су слагани по више десетина у „табле“. Фирентинац Иларион Цеки у име своје компаније превезао је 24 „табле“, а даље 43 из Дубровника у Анкону, такође по скупој тарифи превознине (77 дуката).³⁴ Овде се треба задржати на личном имену тога Фирентинца: оно је изразито грчко, те је можда тај Фирентинац и рођен у византијском свету, јер је грчки утицај у Италији настао тек од средине столећа.

Средином XV века Фирентинци у Цариграду, тј. у Пери нешто су се утишали јер је време у политичком смислу било пренапрегнуто. Ипак, постоји податак о доласку лађа са робом из „Романије“ (тј. Византије) Фирентинца Франческа Питија (октобар 1444).³⁵ Та „Романија“ није била са обала Јадрана (од Спинарице, северно од Валоне) и Јонског мора, нити је реч о извозним производима који су излазили на та мора (житарице, со, дрво, храстове шишарке, сточни производи), јер се луке тих обала и производи изричито обележавају и због различитих царинских стопа.

Путовање морем било је ризично, нарочито од пуштахија у Јонском и Егејском мору, те су зато и даље Фирентинци радо користили копнени транспорт, поготово кад је за послове било потребно краће време транзита. Фирентински извоз тканина и других западних израђевина ишао је до Цариграда преко значајних пијаца у Сарајеву, Новом Пазару, Скопљу, Софији, Пловдиву и Дринопољу, те се део робе и у тим градовима остављао. Терети за Београд слати су из Трста преко Птуја и Славоније³⁶ или из Угарске Дунавом. Често су Фирентинци путовали заједно са Дубровчанима који су познавали језик и опште прилике словенских земаља кроз које су

³² *Acta Albaniae veneta saeculorum XIV et XV*, Josephi Valentini labore, XII, München, 157–158, № 2971 (10. V 1425).

³³ DAD, Div. not. CIV, 179–180 (7. IV 1437).

³⁴ DAD, Div. not. CIV, 139–140 (24. I 1437).

³⁵ DAD, Cons. min. X, 74 (30. V 1444).

³⁶ W. Heyd, *Histoire du commerce* II, 299.

пролазили каравани. Било је случајева кад су Фирентинци у Дубровнику предавали дубровачким трговцима текстил и други еспап у неку врсту транзитног комисиона, с тим што би, поред транспортних услуга, Фирентинци платили и осигурање од ризика или би на себе преузимали чак и ризик експедовања дубровачке робе ако је ова упућивана заједно са фирентинском. Цариградски Фирентинци су користили Дубровчане и у неким пословима. Кад су тражили да дубровачка влада изврши секвестар неког терета слатог морем, дубровачка влада је одбила да обави тражено за рачун неког Паола ди Коле.³⁷

У Дубровнику су Фирентинци плаћали увозну и извозну царину, која је обично обједињена у један износ, као проходна. Та царина је износила у прво време чак 20 дуката за сваку салму (=коњски товар) уколико би се превозила скупоценија роба (свилени дамаст, гарбо, платно проткано златним жицама).³⁸ У једном транспорту (августа 1486) фирентински трговци су стигли у Дубровник са 680 пече (труба, топа) вунених тканина, са којима су кренули копном у Турску. Царина, тада већ повлашћена у случају Фирентинаца, износила је 610 дуката и могла је бити плаћана касније, у Цариграду или Дринопољу. Годину касније царина је утврђена на две трећине дуката од пече. Царина на јефттинија сукна износила је, на пример, код каризеја само пола дуката.³⁹ Са Фирентинцима који су из Турске слали у Дубровник сирову свилу и камелот био је повезан и Ајас-бег,⁴⁰ који је и сам био извозник, па је странцима правило тешкоће.

Плаћање меницом трасираном на дубровачке поклицаре трибута у Дринопољу или Цариграду применио је и Николо Калчидони за себе и своје другове Николу Ђуретија и Франческа Фатија (јануара 1489). Новац (181 дукат) требало је да донесе и поклицарима преда Дубровчанин Никола Жупанов, драгоман (=преводацац) у фирентинској служби.⁴¹

Из једне тужбе у Дубровнику (јануара 1481) види се чиме су се такође бавили Фирентинци у Пери. Дубровачки апотекар Ђулијано Јакопи тужио је дубровачком помирителном суду свога земљака Ђеролима Пјетрова из Пере због 12 бисера, који су вредели 72 дуката, а који су набављени за Умберта де Нобилиса из Фиренце.⁴²

Велики истраживач оријенталне трговине европских сила Вилхелм Хајд означио је путеве који су са Јадрана, у првом реду из Дубровника, водили у Дринопољ и Цариград. Према њему, две трасе (једна је била преко Требиња и Фоче, а друга на Ливно и Сарајево) спајале су се у Новом Пазару, где је живео и извешан број мле-

³⁷ DAD, Cons. min. XXI, 259 (3. X 1481).

³⁸ DAD, Cons. rog. XXIV, 109 (24. X 1482), 142 (29. X 1482). — У „*Liber viridis*“ царинске одредбе о Фирентинцима се не помињу. Једино у глави 75, о односима Дубровника и Котора (19. IV 1392) као сведоци су се потписали и Petrus Conradi и Andreas Jacobi из Фиренце (Б. Недељковић, *Liber viridis*, Београд 1984, 45–47).

³⁹ DAD, Cons. rog. XXV, 75, 119 (15. I 1486), 118 (20. IX 1486), 162 (2. X 1487).

⁴⁰ DAD, Cons. rog. XXIV, 182 (25. VIII 1487).

⁴¹ DAD, Div. not. LXIX, 9 (10. I 1489).

⁴² DAD, Mob. ord. XLII, 13–13 (27. I 1481).

тачких трговаца, даље је коришћен до Ниша дубровачки, а од Ниша преко Софије и Пловдива познати цариградски војни друм.⁴³

Дубровачке архивске документације о Фирентинцима у Цариграду и Дринопољу има највише у првих шест деценија XVI века. Јула 1500. године у рукама Јакопа Антонијевог, апотекара у Дубровнику, Фирентинца, секвестрован је камелот који је пристигао из Цариграда са Ђорђом Бартолијем, Фирентинцем.⁴⁴ Четири године касније бележи се „емин фирентинске нације“ у Цариграду Пандолфо Корбинели, коме је у Дубровнику опроштена царина на три трубе свилених тканина, ношених на поклон султану.⁴⁵ Тај „емин“, по турској номенклатури, био је, у ствари, „баил“ по европском стилу администрирања, слично млетачком баилу у Цариграду и другде. Ако су Турци таквом европском баилу дали иста овлашћења као својим еминима, тај емин-баил имао је велика права у турској престоници. Наредне године Дубровачки сенат је наново размотрио питање царине у очигледно повећаном извозу западног текстила у Отоманско царство. Каризеје и остала вунена ткања ниже врсте царинена су и даље по стопи од пола дуката за печу. Тако су оптерећена проходном царином и друга сукна италијанске провенијенције која су укрцавана у Анкони за Дубровник и даље за султанову царевину. Одлука о томе донесена је у више наврата кад су се јављали предлози за померање царине, посебно наниже.⁴⁶

Антонио Сустењо, Фирентинац који је пословао у Цариграду, послао је (1505) преко свога земљака Андреа Карнесекија, као кредитор, 800 дуката Паркиону Кротонеу, према једној облигацији; поменути новац требало је исплатити Карнесекију у Дубровнику, али из руку Кротонеа.⁴⁷ На предлог дубровачког апотекара Ђулијана Јакопија, дубровачке лађе су довезле око 5000 стара пшенице из „Романије“ (=некадашње Византијске царевине) према ангажовању Ђорђа Баролија и Томаза Ајолфија, фирентинских трговаца у Пери. Дубровачки сенат је решио да половину тога терета задржи у Дубровнику, а да се друга половина може извести.⁴⁸ Поменуто зрневље никако није утоварено у Цариграду или у његовом каналу (=Мраморном мору), јер су такву могућност у редовним приликама још спречавали турски органи власти задужени за промет житарица, него је утовар морао бити обављен у пристаништима Егејског мора (Волос, Алмирос, Евбеја, Кавала). Такав утовар је претпостављао пословне агенте-накупце, па и неки папир турских паша. Томазо Ајолфи је наредних година осигурао своју робу коју је морем слао у Дубровник или Анкону. У једном случају „гране“ (=храстове шишарке за штављење кожа) утоварене су у Патраском заливу на једну лопудску каравелу и осигурана на хиљаду дуката по стопи од 5% вредности робе. Марта 1506. Јакопо Ђустинијани је осигурао жито, укрца-

⁴³ W. Heyd, *Histoire du commerce*.

⁴⁴ DAD, Div. canc. XCIV, 134 (31. VII 1500).

⁴⁵ DAD, Cons. rog. XXI, 229 (20. VI 1504).

⁴⁶ DAD, Cons. rog. XXIX, 184 (10. II 1504), (20. VI 1505), XXX, 64 (12. VII 1525).

⁴⁷ DAD, Div. not. LXXXIV, 3–4 (28. XII 1505).

⁴⁸ DAD, Cons. rog. XXX, 111 (8. I 1506).

но на лађи Бартолића на скалама Патраског залива; осигурано је 700 дуката по стопи од 5% *ad valorem*.⁴⁹

Због појачаног гусарства, нарочито у Егејском и Јонском мору, од 1513. године код утовара производа купљених од цариградских Фирентинаца осигурање је постала обавезна пракса. Лоренцо Минијати, Фирентинац са становањем у Дубровнику, радећи за Ђиролама Гварнерија из цариградске Пере, осигурао је из Монастра (Црноморско приморје) превоз воска, који је утоварен у неку млетачку наву у пристаништу Цариграда или Пере за Анкону. Поред воска 30 осигурача је осигурало и неку пшеницу.⁵⁰ Само неколико дана доцније дубровачки патриције Михо Ф. Кабога, послујући за Антонија Ђеринија, Фирентинца настањеног у Пери, осигурао је робу и труп лађе којом је управљао Зуан Берсилијери из Пере. Роба се састојала од пшенице, која је ипак укрцана у лукама Мраморног мора за 800 дуката, а стопа осигурања је износила 8% вредности утовара.⁵¹

Августа 1515. године поводом новог покушаја померања царине на јефтинија сукна за извоз у Турску, остало је ипак на старој стопи од пола дуката за печу, којој се цена није померала од фебруара 1504. године.⁵² Управо средином друге деценије XVI века у трговинској размени са Турском масовно су се појавиле скупе свилене тканине (дамаст, вероватно атлас из Фиренце и друго). Царина на ту скупу робу најпре је била установљена за Фирентинце, па су касније и Млечани,⁵³ Јевреји, Грци и други добијали исту царинску повластицу као Фирентинци, и то је увек наглашавано код доношења конкретне одлуке. Други Италијани су такође (на пример, Зенобио Берими) плаћали каризеје у експедицији за Цариград само пола дуката царине.⁵⁴

Да се скрати скупи копнени превоз преко Бугарске, Србије и Херцеговине у Дубровник, постојао је и комбиновани превоз копном (некадашњом „*Via Egnation*“, али не на Драч) до Валоне, а затим лађама за јадранске дестинације. Кад су гусари запазили ту новину, један шпански галеон је допловио пред Валону да би одузео терете Фирентинцима и другим хришћанским трговцима који су управо стигли из Цариграда.⁵⁵

Царински режим од фебруара 1504. године продужен је 13. августа 1518. на наредне три године.⁵⁶ Тада су у дубровачкој градској луци очекивали још две лађе са Запада које би превозиле текстил за Цариград. Занимљив је био случај наводно будућег баила Ђулијана де Питиса. Његова роба није царинена, али Ђулијано је био само баил „*in spe*“; њему су ипак скромнија сукна, кад су се јавила у гомили, царинена, и то само пола гроша за печу, а каркасонски (јужнофранцуски) штофови по дукат од

⁴⁹ DAD, Div. not. LXXXV, 69–69 (14. III 1526).

⁵⁰ DAD, Div. not. CXII, 238–239 (5. V 1513).

⁵¹ DAD, Div. not. CXII, 242–244.

⁵² DAD, Div. not. CXII, 242–244.

⁵³ DAD, Cons. rog. XXXV, (11. XII 1518).

⁵⁴ DAD, Cons. rog. XXXV, 148 (5. XI 1519).

⁵⁵ *I diari di Marino Sanuto XX*, Venezia, 53 и 77; Б. Храбак, *Арбанаишке студије I*, Београд 2005, 162.

⁵⁶ DAD, Cons. rog. XXXIV, 282, (12. VIII 1518).

салме (=коњског товара).⁵⁷ Ђулијано је (најпре) био само агент фирентинског баила у Цариграду, па је платио четвртину дуката за каризеје и друге јевфтиније тканине.⁵⁸

Царина на дебеле енглеске каризеје (од четвртине дуката по печи) могла је изузетно да се наплати и у Анкони, уз гаранцију дубровачког бродара. Тако је Женовио Д. Ђерђини утоварио каризеје на једну наву Лукаревића за Цариград, а царину би накнадно платио у Анкони.⁵⁹ Повлашћену царину су плаћали и западњаци, који су у Анкони били странци. Жилијен Мишелов из Авињона у две бале које је превезао кроз Дубровник имао је 24 пече танког супрамана, четири бале каркасонског штофа, четири бале јефтинијег сукна и још 21 печу у две бале вунених тканина, па је платио 134 дуката царине.⁶⁰ Повлашћену царину плаћали су и Дубровчани који су пословали у Фиренци у случају прохода тканина са Запада, па су се и они служили модалитетима који су важили за Фирентинце. Лука Ђуњ. Бунић за текстил вредан хиљаду дуката на броду „*Tutti santi*“, ухваћеном од корсара на путу у Дубровник, могао је да плати меницом која би била финансирана на Западу у року од месец дана, под казном за кашњење од 25% вредности робе.⁶¹

Фирентинци у Пери су се понекад служили дубровачким поморцима да обаве своје трговачке трансакције у Дубровнику. На пример, Леоне да Фиренца дао је 510 угарских (аустријских) дуката Марину Н. Радуловићу, патрону наве са Лопуда, да изврши његов пословни налог са Федериком Сав. Менчетићем.⁶² Фирентинци су у Дубровнику зависили од спретних дубровачких бродара. У то време сенатор Пјетро дељи Албичи затражио је од Дубровачког сената брод за пловидбу у заобилазно Ливорно.⁶³

Исплате цариградских Фирентинаца нису понекад биле експедитивне и о заказаном року. Томазо Ајолфи из Пере био је обавезан (1528) да компензира 32902 акче као остатак веће исплате за хиљаду коњских товара пшенице из Волоса дубровачком Фирентинцу Леонарду де Хијеронимису. То зрневље је примио у Волосу дубровачки патрон Тома Антунов звани Кривоносковић од агента Томаза Ајолфија; после истовара жита, исти поморац је примио 50 пече каризеја и неки кордован на име накнаде за возарину; Леонардо је за ту робу био дужан дубровачкој царинарници 205 дуката и 35 гроша; исплата је обављена тек 1534. године, дакле, после готово шест година; за исплату закаснеле царине морао се поставити јемац, и то је био Карло Л. Соркочевећ.⁶⁴

Фирентински конзул у Дубровнику Женовио Бартоли унајмио је неку цавтатску саецију за повереника француског краља да се Напуљцу Ђованију Т. Гвидонеу омогући да неке коње из Турске превезе у Венецију.⁶⁵

⁵⁷ DAD, Cons. rog. XXXV, 232 (9.VI 1520).

⁵⁸ Исто, 228 (24. V 1520).

⁵⁹ Исто, 18 (5. XI 1519).

⁶⁰ DAD, Cons. rog. XXXVI, 87 (18. VII 1521).

⁶¹ DAD, Cons. rog. XXXVII, 50–51 (2. V 1523).

⁶² DAD, Div. not. C, 84 (9. IX 1528).

⁶³ DAD, Cons. rog. XXXIX, 136 (29. X 1528).

⁶⁴ DAD, Div. canc. CXXI, 199–200 (24. III 1534).

⁶⁵ DAD, Div. canc. CXXVIII, 98–99 (31. III 1541).

Фирентински баил и његов нотар у Пери тридесетих година XVI века почели су преузимати улогу најприхватљивијег представника хришћанских власти и трговаца у Отоманском царству, изузимајући Млечане и Ђеновљане. Тестаменти Дубровчана писани у Цариграду (на пример, Андра Матовог, кројача) били су озваничени у фирентинском баилату.⁶⁶ Слично је било и са Јеврејима. Цариградски рабин Шемуел Кенфус узео је у службу хришћанина Јакопа Ман. Мариноретија на годину дана; њихов писмени уговор су оснажили нотар Филип Арђетуни и бивши баил Алвизе Ђерарди.⁶⁷

Од тридесетих година цариградски Фирентинци били су посебно важни код трасирања меница. Пословни људи или посланици хришћанских држава узимали су од Фирентинаца у Пери веће своте новаца на зајам. Тај би новац (уз одређену камату) био наплаћиван меницом на уговореном месту. То су редовно радили дубровачки поклизари кад не би сличним меницама стигао новац самих Дубровчана или фирентинских извозника за плаћање царине. У пролеће 1537, примерице, од Франческа Мањалија узето је 1103 дуката.⁶⁸ У лето 1539. дубровачки посланици на Порти примили су 450 дуката на почек од Карла Чатоа; новац на меници исплаћен је у Дубровнику Зенобију Бартолију, главном фирентинском фактору и конзулу тога времена у граду св. Влаха;⁶⁹ од истога Чатоа поклизари Марин Нат. Гучетић и Марин Пет. Сарака примили су и 65 дуката, што је меницом у Дубровнику, такође, компензирано Зенобију Бартолију.⁷⁰ Меницама су се служили и Фирентинци, нарочито при плаћању царине Дубровчанима. Тако се Галеац Ант. Тадеи на три менице обавезао да ће дубровачким поклизарима исплатити 642 дуката; меница је трасирана на Павла Мар. Градића, дубровачког агента у Пери,⁷¹ који би стварно примио новац за поклизаре.

Фирентински трговци у Пери чешће су слали преко Дубровника камелот, на пример, Стефано Фиески 17 „табли“ свом земљаку у граду под Срђем Лоренцу Ђов. Лотију; овај је морао доказати турском емину на Плочама Мехмеду да пошиљка не припада султановим поданицима да не би морао платити ђумрук (турску извозну царину); за потврду се Лоти поставио јемцем, иначе би ђумрук износио 2686 акчи.⁷² У сличним случајевима, кад би Фирентинци преузимали робу Турака, они би се обавезали поменутом емину да ће ђумрук бити намирен такође меницом у Цариграду, у једном случају преко неког Микиелија.⁷³ Камелот који је стизао из султанове престонице у Дубровник осигуран је за даљу пловидбу у Анкону. Женовио Бартоли је (1541) осигурао 37 „табли“ камелота Алвију Ђераулију на 700 дуката по стопи од 2%.⁷⁴

⁶⁶ DAD, Div. not. CIII, 17 at (19. XI 1535).

⁶⁷ DAD, Div. not. CVII, 70 (7. IX 1536).

⁶⁸ DAD, Cons. rog. XLIII, 147 (1. VI 1587).

⁶⁹ DAD, Cons. rog. XLIV, 206–207 (14. VII 1539).

⁷⁰ Исто.

⁷¹ DAD, Div. not. CVI, 220 (22. II 1542).

⁷² DAD, Div. not. CVI, 243–244 (15. IV 1542).

⁷³ Исто, 243 (15. IV 1542).

⁷⁴ Исто, 148–148 (5. I 1541).

Поред кожа и камелота Фирентинци из Пере извозили су и неке специфичне „робе“. Баил је без царине допремио у Дубровник и извезао из њега 12 расних коња, свакако арапске расе.⁷⁵ Бесцаринско пропуштање робе царинског баила, који је био и трговац, било је и 1546. године. Били су то бала и по штофова и сандук свилених тканина, врло тражених у Цариграду.⁷⁶

Сталан извоз житарица из Османлијске империје од стране Фирентинаца почео је више година пре средине XVI века, када је (1544) један случај окончан. Пре више година Павао Градић, дубровачки трговац у Пери, дао је Ђ. да Сомаји 45015 акчи, које су плаћене по рачуну и наредби Николе де Кастратија, трговца у Фиренци. Ђуљелмо да Сомаја је тај новац пребацио на рачун рођака Ђамбатисте и Пјетра Помара, који су се налазили у Волосу на утовару пшенице; тај новац исплаћен је у Пери од Ј. А. Цакија, пословника Николе Кастратија; акт о томе писан је у Пери 9. маја 1544. године.⁷⁷

Извоз житарица из западне Тракије и егејске Македоније у јесен гладне 1549. године предузели су неки италијански трговци из Пере. У једном случају један Фирентинац узео је за рачун неког Латина из Пере неку италијанску лађу да се из Кавале превезе хлебно зрно у Ливорно и Ђенову. Исто су предузели и неки цариградски Фирентинци, укрцавши грчку пшеницу за Месину, па затим у Ливорно или Ђенову.⁷⁸

У то време дубровачке лађе су пловиле за Родолфа Котоа, Гвида Камбија и њихове ортаке, Фирентинце, који су из лука Мраморног мора извозили жито, коже, вуну и кавијар. Конкретно, нека дубровачка бродница утоварила је пшеницу у пристаништима Цариградског канала са истоваром у Фиренци и Ливорну. Михо Ф. Кабога, радећи за Фирентинца Пјетра Антонија Беринија осигурао је у Дубровнику товар вредан 1450 шкуда за Ливорно или Анкону. За исте трговце из Пере Михо Кабога је (марта 1555) осигурао наву Николе В. Соркочевића.⁷⁹

Четрдесетих година за Фирентинце из Пере пословао је у Дубровнику и Бартол Мар. Цицер, чија је породица раније трговала у Врхбосни — Сарајеву; он је посебно радио у име Ђованија Вермаканеа.⁸⁰

У једној општинској књизи дугова забележен је низ фирентинских драгомана који су служили за слање меница у Дринопољ и Перу. Ти пословници су били: Цвјетко, Иван Ђурђев из Конавала, Никола Лужанин, Иван Врачевица, Андро Павлов, Радо Павлов из Конавала, Лука Радов, Иван Дубровчанин, Никола Иванов, патрони лађа — Јакоб Иванов, Томо Николин са Лопуда и Радо Алегретов из Сланог. Адресати меница, тј. они који су имали да плате означене износе били су (1547): Антонио Ђерини (Пера), Ђовани Верниче (Пера), Лоренцо Ђ. да Сомаја, Лоренцо Лодо-

⁷⁵ DAD, Cons. rog. XLVI, 143 (10. VII 1543).

⁷⁶ DAD, Cons. rog. XLVII, 261 (29. XI 1546).

⁷⁷ DAD, Div. canc. CXXX, 118–119 (29. X 1544).

⁷⁸ DAD, Div. not. CX, 194–195 (23. XII 1549).

⁷⁹ DAD, Div. not. CXII, 244–44 (15. V 1553); B. Hrabak, *Izvoz žitarica iz Osmanlijskog Carstva u XIV, XV i XVI stoleću*, Priština 1971, 259, 210.

⁸⁰ DAD, Div. not. CX, 27–28 (12. XII 1542).

виков Угуцон (Пера), Лоренцо Кароло Рати, Лоренцо Антонио Ђерини, Трукон де Албицис.⁸¹

Пете деценије XVI столећа почело је у Дубровнику осигуравање сирових, обрађених и обојених кожа. Андреа Варацаро преко Лоренца Минијатија је осигурао кордоване и монтоинине укрцане на херцеговски брод Азап-аге, којим је управљао Фусуф рајс.⁸² Исти Минијати, као агент Ђуљелма, француског часовничара у Дубровнику и Бернарда Цакија, Фирентинца, осигурао је сирове коже утоварене на два грипа, којима су патрони били Перица и Стјепко из Сланог за пловидбу у Анкону; осигурање (по стопи од 3%) посебно се односило на ускоке, који су у току године заиста ухватили, па затим власницима препродали лађе и терете.⁸³ Алвиђо Ђерарди, фирентински патриције, имао је у Пери палату; у њој је пред баилом Пјером Мат. Чатијем Хиларион Чати изјавио да је крцалиштима Мраморног мора утоварио на једној дубровачкој нави волујске коже за Анкону, делом осушене а делимично слане из Варне, и то по рачуну Доменика Чатија, да би се у Анкони коже предале Паолу Периза Бакију (?), који би исплатио возарину од 778 дуката; поред тога укрцано је других 998 кожа по конту Америга Чатија, да се испоруче у Анкони Паолу Перуђи.

Осигурање волујских кожа из источне Бугарске и Добруце било је актуелно за цариградске Фирентинце 1553. године.⁸⁴ Бартол Цицер, радећи у име Ђованија Векија и Пјера К. Строција, Фирентинаца из Пера, осигурао је (1557) коже укрцане у пристаништу Пера на наву Томаза дела Маца за Анкону.⁸⁵ Дубровник је тада био место за осигурање дугих пловидби и за Фирентинце који су деловали у арапским земљама. Антонио Велиери, послујући по рачуну Франческа Рустичија, осигурао је труп галеона Мата Павлова, Дубровчанина, на рути за Ливорно, по стопи од 10% вредности робе.⁸⁶

Педесетих година XVI века интензивирано је осигурање робе цариградских Фирентинаца која је ишла морем за султанову престоницу или новца и оријенталних артикала у правцу Анконе и Фиренце. Отавио Ђерини из Пера обезбедио је новац унесен на наву „Santa Maria di Loretto“ (1550) у месту Родосту. Михо Ф. Кабога је (маја 1553) осигурао различите врсте кожа, које су за поменутога Отавија Ђеринија утоварене у Пери и у Родосту на наву Паола ди Ређа; 30 осигурача дало је кауцију на 500 шкуда по стопи од 7%.⁸⁷ Лоренцо Минијати, пословни човек великог формата у Дубровнику, у име Франческа Корвенција из Пера осигурао је различиту робу, укрцану у пристаништима у Мраморном мору (до Галипоља) на наву Винченца Трапанија за Анкону.⁸⁸

⁸¹ DAD, Deb. pro Comž III, 33, 33, 39, 35, 35, 33, 37, 38, 39, 43, 51, 52, 53.

⁸² DAD, Div. not. CVII, 158–159 (2. VI 1543).

⁸³ DAD, Div. not. CVIII, 262–263 (18. I 1546).

⁸⁴ DAD, Div. canc. CXXXVII, 171–172 (8. V 1553).

⁸⁵ DAD, Div. canc. CXLIII, 42–43 (11. III, 1557).

⁸⁶ Исто, 128–129 (2. V 1557).

⁸⁷ DAD, Div. not. CXII, 236–237 (28. V 1559).

⁸⁸ DAD, Div. not. CXII, 203–204 (7. III 1553), (по стопи од 7%).

Године 1552. има највећи број докумената који се односе на цариградске Фирентинце. Те године извоз житарица имао је апсолутни приоритет у експорту из султанове царевине због опште глади на Средоземљу. Михо Ф. Кабога, радећи за Отавија Ђеринија, осигурао је пшеницу укрцану на једној дубровачкој нави у Мраморном мору за Ливорно или Апулију. Исти Кабога је осигурао за Ђеринија 1450 златних шкуда за куповину пшенице која је била утоварена у крцалиштима Цариградског канала на неку дубровачку наву за Ливорно или за Анкону, као и на 800 дуката за саму наву.⁸⁹ Један други дубровачки патриције осигурао је наву Лопуђанина Ивана Цвјеткова у превозу хлебног зрна из пристаништа у Мраморном мору за Ливорно и Ђенову.⁹⁰

Лоренцо Минијати је у име Габриела Рамона, посланика француског краља на Леванту, узео (1552) на пловидбу наву Ивана Цвјеткова са Лопуда; патрон је требало да се у Волосу представи секретару француске амбасаде у Цариграду Фебу и Андреји Доку из Пере, амбасадорову пословнику, да би од њих примио жито.⁹¹ Фирентинци из Пере извозили су жито из Мраморног мора за Ливорно, Ђенову, али и за Венецију, иако са Млечанима и Ђеновљанима нису били пријатељи, и за време оскудне 1555. године. Родолфо Лоти, Гвидо и Ланце Камби и другови, трговци у Пери, осигурали су зрневље из црноморских скела, као и из пристаништа у Мраморном мору на лађи Николе Бјазидеја са Крфа; хлебно зрно је требало предати Хијерониму Гвардију и компањону у Ливорну, Виаређу и Ђенови.⁹² Поменути извозници из Пере били су власници пшенице и на некој лопудској нави, која је са теретом задржана од турских власти (октобра 1552); пет месеци касније они су овластили М. Кабогу да рекуперира брод и терет.⁹³

Три акта фирентинског баила у Цариграду (маја 1558) у вези су са случајем отимања неке колочепске наве док је утоваривала пшеницу у пристаништу Дриђала (?) од стране турских галија; затечени италијански трговци у Пери у својим исказима сведочили су да није реч о кријумчарењу робе забрањене за извоз; потписали су се: два хиоска трговца, која су пословала у Пери, два дубровачка привредника (Луцијан Кабога, Никола Пакојевић), један трговац из града Луке, један Италијан завичајан у Пери, осам млетачких пословних људи и два Фирентинца — Бартоломео Ђов. Перуци и Бернардо Капасака.⁹⁴ Године 1559. било је бесцаринског пуштања робе цариградског фирентинског баила у Дубровнику.⁹⁵

⁸⁹ DAD, Div. not. CXII, 14–15 (11. II 1552). — Било је 33 осигурача на 2250 дуката, по стопи од 8%.

⁹⁰ DAD, Div. not. CXII, 149–150 (12. XII 1552).

⁹¹ DAD, Div. canc. CXXXVI, 156–158 (23. I 1552). — Утовар је могућ и у Лореу, Симиросу и у другим местима Волоског залива (канала), на лађу од 285 „кола“ носивости.

⁹² DAD, Div. canc. CXL, 187–188 (6. IV 1555).

⁹³ DAD, Div. not. CXII, 123 (27. X 1552); Div. canc. CLVII, 194 (3. III 1553).

⁹⁴ DAD, Div. not. CXVI, 13–21 (12. X 1558).

⁹⁵ DAD, Cons. rog. LV, 47 (5. XII 1559).

Цариградски Фирентинци су слали у родни град и кавијар (свакако од дунавских риба); једна пошилка од 200 дуката вредности путовала је преко Дубровника и Анконе.⁹⁶

Исте 1552. године снижена је царина на тканине шпанске провенијенције Лоренцу Минијатију. Тада су и Млечани слали у Турску свој текстил преко Дубровника, дакле, копном.⁹⁷

Од средњих деценија XVI столећа настале су вишеврсне тешкоће у пословању по Отоманској империји. Турско освајање Угарске (1526–1541) отворило је веће шансе извозу сточарских производа из балканских и црноморских области, али је те могућности потрла тзв. револуција цена због великог прилива лакше добијаног сребра из Америке, што је довело до монетарне кризе и убрзаног обарања вредности танке турске акче. Фирентинци су почели да се из балканских земаља досељавају у Цариград и Једрене, јер су се ту мање осетили угрожени од последица монетарне кризе; кризу су у престоним варошима лакше могли превазићи продајом скупих свилених тканина, накита, сребрине, јер су тим увозним артиклима могли дизати цену, што је тржиште ипак прихватало. За цариградску и дринополску пијацу Фирентинци су се жестоко морали борити са раније и боље увреженим Млечанима. Ипак, у анконској царинарници 70 фирентинских контингената робе послато је у Цариград и Дринополь.⁹⁸

Фирентинци нису вршили притисак на финансијско тржиште Дубровника јер су имали банака у свом граду на претек; исто тако нису давали кредите другима у граду св. Влаха.

Камелот из фирентинских насеобина на Истоку стицао се у Дубровнику, одакле је даље преко Анконе стицао у Фиренцу. Дубровачки Фирентинац Бартоломео Пешони са ортацима прихватао је пошилке и осигуравао их је за даљи део пута. Осигурани су камелоти Ђованија Пауцана за 990 дуката (20 „табли“), Пјетра Монтеје, а по налогу Франческа Баринчанија за 65 дуката, за рачун Франка Сасетаје за 430, за Пешонија и пријатеље за 490, по конту Анђела Гвичардинија из Фиренце за две трећине и једна трећина за Пешонија (није означена свота), за рачун Федерика Пешонија за 450 дуката. Сви наведени дукати били су анконски и састојали су се од 29 анконских гроша. Поред тога Бартоломео Пешони, радећи за своје компаније, дао је Пјетру де Рикордису и Лауру Ђованију — Пјетр. Ђерардију 340 дуката и 21 грош анконски; то је било за 20 „табли“ камелота и за осигурање, а што је овима упутио Бартоломео де Бађо из источних колонија.⁹⁹ Постоји још једно осигурање по налогу из Цариграда. Мато Проданчић, радећи за Шипиона Ринончинија, а по наредби Николе Проданчића из Пере, осигурао је било коју врсту робе украну у лукама Мраморног мора на неком дубровачком галеону за Ливорно.¹⁰⁰

⁹⁶ Д. Маликовић, *Дубровник и Анконска Марка 1420–1620*, Приштина 1995, 240.

⁹⁷ DAD, Cons. rog. LI, 122, 106–106 (10. X 1552).

⁹⁸ Т. Поповић, *Фирентинци у Босни и Србији у XVI веку*, „Историјски часопис“ XXXIV, Београд 1987, 115.

⁹⁹ DAD, Noli e sicurta (у даљем тексту: N-S) X, 16–18 (14. IV 1573), 18–18 (16. IV 1573).

¹⁰⁰ DAD, N-S XII, 136–137 (11. XII 1578).

Прилике за фирентинску трговину у средишту Османлијског царства су деценијама у другој половини XVI века биле лоше; у извоз балканских сировина су се укључили у највећој мери Дубровчани, поред Млечана и других Италијана, а камелот и сирову свилу су такође многи извозили, пре свега Јевреји, Турци и Персијанци. Околности су се нешто поправиле кад је настао нови турско-аустријски „дуги“ рат, али само за сировине из балканских земаља, јер је поново отпала угарска сировинска пијаца. Међу самим Фирентинцима настала је финансијска концентрација у Цариграду и Дринопољу.

Преписка фирентинског „фактора“ у Дубровнику Фирентинца Бартоломеа Борђанија показује (1593–1595) пословање више фирентинских трговаца и агената у Пери и Цариграду. Амброђо Грило је био пословно повезан са трговачком фирмом Капони и са браћом Векијети у Фиренци; поменути нису користили Дубровник као етапну станицу у свом трговинском промету. Из Цариграда је отпловио за Анкону и Фиренцу Антонио Векијети да лично обавести дуку Козима II о положају Фирентинаца и њихове трговине у турским областима.¹⁰¹ Годоардо де Гаљано и Пјетро Граси требало је да приме новац од свога компањона, и то из Анконе преко дубровачких поклисара трибута. Годоардо је добио задатак да преко Дубровника прими и пошиљку фирентинске „раси“ (раше).¹⁰² Ђовани Чентон из Новог Пазара је дао налог да се део његове робе преусмери (крајем јесени 1594) у Цариград.¹⁰³ Марта 1594. писмом на Дубровник поручена је из Фиренце за Цариград раша разне боје.¹⁰⁴

У Цариграду су, међутим, пословали и Млечани. Антонио да Канале и Бернардо Агаџи припадали су реду најпознатијих млетачких трговаца у Пери. На промет између Цариграда и Венеције користили су многе посреднике, па и Б. Борђанија у Дубровнику, који је за њих примао бале штофова и експедовао их је у Дринопољ и Цариград. Врло угледан био је и Пјетро Брагадин, који није показивао веће интересовање за балканске пијаце, а Дубровник је користио само као пристаниште за прихват робе. Служио се услугама херцеговачких крамара у копненом саобраћају.¹⁰⁵ Млетачки трговац Винченцо Торилџа (презиме му личи на каталонско) примао је тканине од Стефана Ђустинијана из Венеције и Пјетра Брагадина.¹⁰⁶ Пјетро Брагадин се понекад и сам налазио у Цариграду, где је примао пошиљке из завичајног града преко херцеговачког крамара Томе Стефановића.¹⁰⁷ Иако су били Венецијанци, Винченцо Торилџа и Ђан Улако пословали су из Цариграда са Лоренцом Гвидучијем из Анконе, вероватно Фирентинцем. Гвидучи је био заинтересован за коже из балканских области, а у Цариград је слао фирентинску рашу.¹⁰⁸ Било је прилика да је Гвидучи слао поруке у Цариград и преко Стефана Ђустинијанија.¹⁰⁹

¹⁰¹ *Борђани*, 19, № 1–3.

¹⁰² Исто, № 156 (20. X 1593), 383 (6. V 1594).

¹⁰³ Исто, № 477.

¹⁰⁴ DAD, Mob. ord. XLV, 117 (11. III 1594).

¹⁰⁵ *Борђани*, 45.

¹⁰⁶ Исто, № 482.

¹⁰⁷ Исто, № 61 (новембар 1593), № 386 (јун 1594); веза с Анконом.

¹⁰⁸ *Борђани*, № 99, 101, 102.

¹⁰⁹ Исто, № 163.

III

Фирентинци су 1470. године имали свој Дом у Дринопољу (Једрену), који је представљао њихову пословну агенцију тада и за Перу. Поменуте године оверене су у Дому на 560 дуката три менице Дубровчана који су пословали у Дринопољу, а тим меницама су Стијепо и Влахо Цријевић платили 560 дуката Матку То. Бунићу.¹¹⁰ Фебруара 1472. године Марчетић Ђорђа Кјарини из Фиренце обавезао се да ће платити Пјетру и Ђованију Фортину, Фирентинцима, 146 дуката за три месеца; поменуто своту Кјарини је дуговао за тканине које је примио од Јакопа Донаа из Фиренце, а које је слао Пјетру Ник. Попеску.¹¹¹ Такво задужење у дубровачким општинским књигама Фирентинаца који су трговали са Истоком готово је јединствено. По рачуну Антонија де Дониса (Дона) био је примљен новац у Дринопољу од стране Мартола Мишљена, око чега је постављено питање Јерониму Рад. Градићу, с којим је Мишљен за живота пословао.¹¹² Седамдесетих година XV века Порта се још често бавила у Дринопољу, те су тамо одлазили и дубровачки поклисари. Један од њих био је и Јакоб П. Бунић, који је упутио 534 дуката таторима наследника Базилија де Базилеа.¹¹³

Октобра 1482. године неки Фирентинци су се појавили у Дубровнику да извезу тканине у правцу Дринопоља и Цариграда. У Сенату није прихваћен предлог дубровачке владе да се у Дринопољу и Цариграду прими јемство за исплату царине у вези са тканинама, а да односна сукна пренесу дубровачки трговци, али на ризик транспорта. Тада је уобичајена царина преко Дубровника износила 20 дуката од коњског товара, било да је реч о обичним тканинама или свиленим тканинама протканим златним нитима.¹¹⁴ Из 1489. године забележена су два конвоја са вуненим штофовима за Дринопољ и Цариград — један је припадао Николи Калчидину са плаћеном царином од 181,5 дуката (која би била плаћена дубровачким поклисарима у Дринопољу или Цариграду), а други Франческу из Урбина (делом за Анђела Бен. Асага из Сијене) и Алесандру Ант. Ручелију из Фиренце (са 218 дуката царине за 436 печа вунених тканина „de garbo“); царина за последња два контингента била би такође плаћена поклисарима у Цариграду или Дринопољу.¹¹⁵

Дринопољ је за Фирентинце у централном делу Отоманског царства важио и као центар за сабирање сирове свиле и камелота. Никола Фифић предао је Ђуњу Паск. Соркочеву 22 фирентинске гарбо-пече у Једрену односно преко Стијепе П. Лукаревића. Лукаревић је пословао са Персијанцима који су долазили у Једрене за своту од 3600 дуката, не рачунајући трошкове. Он је тај новац преко фирентинског

¹¹⁰ DAD, Deb. not. XXXIX, 76 (24. X 1470); I. Voje, *Kreditna trgovina u srednjovekovnom Dubrovniku*, Sarajevo 1976, 157, nap. 349.

¹¹¹ DAD, Deb. not. XL, 76 и 78 (11. II 1472).

¹¹² DAD, Div. canc. LXXIX, 100 (1. IV 1479).

¹¹³ DAD, Div. not. LXIV, 3 (17. V 1479).

¹¹⁴ DAD, Cons. rog. XXIV, 109 (24. X 1482), 112 (29. X 1482).

¹¹⁵ DAD, Div. not. LXIX, 9 (10. I 1489); Cons. min. XXIII, 224 (31. VIII 1489).

драгомана Николе Жупанова инвестирао у сирову свилу, а делом и у камелот, у пословној вези са Антониом Бартоломеом из Фиренце, од кога је примио 2200 дуката а затим још 1400 златника. Исти Никола Лукаревић примио је и од Паскоја Лор. Соркочевића 21000 акчи да их инвестира у свилу, али из Брусе.¹¹⁶ Пословање са Персијанцима у Дринопољу је настављено, и то преко дубровачког трговца Николе Дим. Фифића, који је живео у Дринопољу. Никола Анд. Кабога био је дужник за 20000 + 5000 акчи за 22 пече фирентинског штофа „garbo“, што је он преко посредника у Скопљу доставио Ђуњу Соркочевићу у Дринопољ; у послове са Персијанцима је био умешан Стијепо П. Лукаревић, као у послу са 3600 дуката.¹¹⁷

Крајем XV века у Дринопољу је постојао по један фирентински трговац који је примао менице за наплату дубровачке царине, ако поједини налог није имао изричито каквог другог адресата. Како је било и неуредних увозника који нису измиривали своје царинске обавезе, почетком 1495. године таквима је дато три месеца да до априла те године новац пошаљу Бернаруду Ђекенију (?), Фирентинцу настањеном у Дринопољу, уз таксу од три дуката за посредничку улогу.¹¹⁸ Трасирање менице је увек ишло уз неку таксу или камату, уколико не би дошло до експедитивног пријема и исплате износа на меници.

Фирентински трговци су се такође служили регистрацијом пословних аката у дубровачком нотаријату или канцеларији. На молбу Јакопа Ђулијанија (1508), нотарирана су нека писма Ђовани-Батисте Ант. Дација и Ђулијана Бер. Галсија из Фиренце. Једно писмо Алесандра де Албициса (од 4. јануара 1507) налагало је да се обави рекулпација пет бала сукна по рачуну Филипа Калбија и Алесандра дељи Албиција, трговца у Дринопољу.¹¹⁹

Већ је напоменуто да су Дубровчани узети у службу као фирентински драгома-ни имали значајно место у дневном оперативном пословању са купцима. Јолфи Томазијев из Дринопоља примио је Симка, сина Катарине Јелине за тумача, уз плату од 400 акчи, али је исплатио само сто, и био је пријављен дубровачком суду.¹²⁰ Не треба да зачуди експлоатација стране радне снаге. Било је сличних злоупотреба и на страни дубровачких пословних људи у Једрену. Фирентински драгоман Никола Жупанов тужио је Бартола Радичевића, дубровачког трговца у Дубровнику да остављених шест печа скупог фирентинског сопрамана није, по његову налогу, упутио у Дринопоље, него је послао дубровачком трговцу у Смедереву Франу Красину.¹²¹

¹¹⁶ DAD, Sent. canc. LVIII, 62–63 (22. XII 1491).

¹¹⁷ DAD, Sent. canc. LVIII, 243–243 (10. XII 1494). — О трговини Персијанаца у отоманским градовима и у Дубровнику види: Б. Храбак, *Трговина Персијанаца преко Дубровника*, „Зборник Филозофског факултета“, Београд, св. V/1, 1960, 257–267.

¹¹⁸ DAD, Cons. min. XXV, 133 (28. IV 1495).

¹¹⁹ DAD, Div. canc. C, 168 (7. VII 1508).

¹²⁰ DAD, Sent. canc. LXXV, 4 (21. II 1513).

¹²¹ DAD, Sent. canc. LXXX, 276 (13. XI 1517).

За своје фамуле (шегрте) дринопољски трговци су узимали дубровачке момке. Николо Мат. Маестрини узео је за свог оца Матеа, трговца у Дринопољу, Симка Михојевића на рад од осам година, уз финалну награду од осам дуката.¹²²

После рата Прве свете лиге (1537–1539) обновљена је делатност фирентинских трговаца у Дринопољу. Њихов рад је помагао, па у великој мери и координирао фирентински конзул у Дубровнику Зенобио Бартоли. Он је преко Франческа де Нобилибуса, Фирентинца из Дринопоља, изјавио у Дубровнику да ће меница, трасирана 11. марта 1519. бити плаћена дубровачким поклисарима трибута, с тим што би тих 400 дуката примили не за царину него као исплату приватног дуга Ивану М. Ђурђевићу. Поменути Зенобио се обавезао да ће меница адресирана на Ђованија Вивијанија бити исплаћена за Антонија де Нобилибуса, и то најпре са 150 дуката поклисарима трибута; меница је начињена 12. марта 1539. године.¹²³ Помен менице трасиране у првој трећини 1539. значио би да се Фирентинци ипак нису ни за време рата Прве свете лиге повукли из старе отоманске престонице. Постоји и јемство Зенобија Бартолија (марта 1540) да ће Андреа Ђерини платити Марину Паск де Ђанинису 104 цекина или султанина преко дубровачких поклисара кад буду пошли на Порту; тај новац је била меница коју је стварно имао да исплати Стијепо Руђа, Дубровчанин из Скопља, својим веровницима у Дринопољу или Пери, уз високу казнену камату од 25% вредности новца.¹²⁴

Као што се види Зенобио Бартоли је понекад радио и за дубровачке пословне људе у Дринопољу. Он је (1543) преко Цвјетка Иванова послао у Дринопољ Јеру Фр. Кабоги печу скупљег штофа (сопрамана) меницом од 28 султанина и три гроша, што је требало исплатити Ридолфу Лотију, фирентинском трговцу у Дринопољу; то није била цена пече него царина.¹²⁵ Дубровчани фирентински драгомани примили су (1543, 1546) тканине од Зенобија Бартолија да би их уручили у Дринопољу фирентинским, али и дубровачким трговцима. Ти драгомани су били: Никола Лужанин, Михоч Добретић, Радо Матов, Влахо Радов, Андро Војихнић, Лука Радосавов и Радо Павлов. Примаоци поменутог текстила били су: Ридолфо Лоти, Марцилио де Албицис, Отавиано Ђу. Пандолфи, Блонделино из Пере, Ђуљелмо и Франческо да Сомаја (Пера), Јеро Ф. Кабога, Ђулијано де Скумуга (?), Лоренцо Отав. Ђерини.¹²⁶

Било је случајева да су Дубровчани продавали своје тканине Фирентинцима, мада су им на пијаци били конкуренти, али ипак пријатељи, а не као Млечани. Михо Фр. Кабога тканине које је примио од Марина Мих. Бунића приликом свог одласка из Дринопоља продао је Винченцу Готију.¹²⁷

¹²² DAD, Div. canc. CX, 8 (3. XII 1520).

¹²³ DAD, Deb. not. LXXXII, 68 и 74 (31. I и 13. III 1540).

¹²⁴ DAD, Deb. not. LXXXII, 75 (15. III 1549).

¹²⁵ DAD, Deb. pro Com III, 5 (31. III 1543).

¹²⁶ DAD, Deb. pro Com. III, 4, 8, 14, 6, 13, 19.

¹²⁷ DAD, Div. canc. CXXXIII, 155–156.

Дринопољски Фирентинци су, као и њихови земљаци из Пере, укрцавали коже и вуну у луци Мраморног мора у Родосту. О томе сведоче осигурања у Дубровнику која је иницирао Лоренцо Минијати за Отавија Ђеринија (који је после 1547. стално живео у Дринопољу); лађе су биле једна дубровачка а једна анконска, по стопи од 6 и 6,25% вредности терета.¹²⁸ Минијати је за Ђеринија осигурао и товар склавина укрцан на неком пристаништу у Мраморном мору, по стопи од 7% вредности робе.¹²⁹ Велики извозник Отавио Ђерини осигуравао је извожене сировине за Анкону преко још једног осигурача; био је то Франческо Гаетани, а утовар је опет обављен у Родосту.¹³⁰

Дринопољски Фирентинци куповали су од Дубровчана чак и лађе. Дијаманти-но Рали из Дринопоља примио је у Дубровнику од Ивана С. Бунића грип у добром стању; исплата цене брода обављена је у Дринопољу.¹³¹

IV

За Брусу нема у Дубровнику изричитих архивских података да су у том граду Дубровчани стално становали, али има података о допремању бруске свиле и камелота преко Брусе. Та роба је морала бити набављена повременим доласком људи из Брусе и Перијанаца у Цариград и чешће у Дринопољ или одласком појединих Фирентинаца у Брусу, некад и Дубровчана. Септембра 1465. године Антун Прибисалић и Бенко Главаш довели су из Брусе сирову свилу (влакна или кокоње?) у Дубровник, што је даље требало експедирати у Фиренцу, дуго једину, уз Венецију, мануфактуру свилених тканина; робе двојице Дубровчана било је за 300 дуката.¹³² Августа 1470. Мартин Кјарини, Фирентинац из Дубровника, обавезао се да плати царину за свилу која је из султанове царевине стигла у град под Срђем. Мартин син Луке Мартинова допремио је свилу из Турске, за коју му је дубровачка влада наплатила 550 модија соли.¹³³ Доменико П. де Корзис из Фиренце се такође, као пуномоћник својих земљака већих трговаца, бавио допремањем свиле преко Дубровника. Посебно је била тражена бруска свила „stravaj“. Антун Лук. Бунић понео је на свом путовању у Фиренцу за рачун свога брата 336 либара те бруске свиле по мери Брусе, за што је на дубровачкој царини платио 441 дукат и 2 гроша.¹³⁴

Фирентинац Франческо де Саксетис умро је на једном дубровачком броду у Етолији, за време пловидбе из Брусе; носио је осам свитата сирове свиле.¹³⁵ Доменико Леоне послао је два коњска товара сирове свиле у Дубровник; царину је наплатио

¹²⁸ DAD, Div. not. CIX, 90–90 (11. I 1547).

¹²⁹ DAD, Div. not. CIX, 238–239 (22. III 1548).

¹³⁰ DAD, Div. canc. CXXX, 248–249 (8. I 1549).

¹³¹ DAD, Div. canc. CXXXII, 197 (13. IX 1547).

¹³² DAD, Div. not. XLIX, 18–19 (17. IX 1465).

¹³³ DAD, Cons. min. XVIII, 46, 49 (11. IX 1470).

¹³⁴ DAD, Div. not. LXVI, 60 (25. VII 1485).

¹³⁵ DAD, Div. not. LXVI, 100 (7. XII 1486).

он или његов повереник у готовом новцу дубровачким поклисарима.¹³⁶ Представник фирентинског дуке купио је оријенталне робе у Бруси и Цариграду 1484. године.¹³⁷

Тамо где није означено да свила долази из Дринопоља, него свила и камелот из Турске, треба претпоставити да су каравани те артикле примили у Бруси. Неки Фирентинци су (јуна 1504) стигли из Турске са свилом и камелотом у Дубровник.¹³⁸ Тамо где свила долази заједно са камелотом, и то копном ту је долазак из Брусе извеснији. Две године касније Хауд Бајрам из Брусе доправио је у Дубровник 549 комада камелота; за то је примио 72 пече фирентинског сопрамана, доплативши још 673 дуката; трампу су обавили Јакопо Ђулијани и Martino Облески преко дубровачког сензала Петра Милатовића.¹³⁹ Концем децембра 1509. Фирентинац Ђовани Амброђо примио је на Хиосу од Каталонца из Пере Пера Лабиса таблу камелота (од 80 комада) и печу ормезина (оријенталне тканине), што је укрцано у Триполису (вероватно сиријском) са обавезом да се допреми у Дубровник, а потом у Напуљску краљевину.¹⁴⁰ Дубровчани су слали камелот из Брусе. На пример, Влахо Пал. Гучетић упутио је „сандук“ — таблу (од 55 комада) камелота из Брусе у Фиренцу.¹⁴¹

Камелот је био врло скуп. Фирентинац Франческо Марк. де Готескис оставио је Павлу М. Градићу четири табле камелота, што је вредело 250000 акчи; како се Франческо није јављао да преузме свој залог, Градић га је преко телала упозорио да ће роба бити продата на дражби (по већој цени).¹⁴²

Камелот је такође осигураван у Дубровнику. Зенобио Бартоли је по налогу Бартоломеа Ђерардија осигурао табле камелота и њему сличног мокајара за Анкону.¹⁴³ После 1539. године изгледа да се угасило пословање Фирентинаца са Брусом. После тога времена Турци из Брусе су били довозници оријенталне робе. Первис из Брусе, роб Храни-Челебије из Брусе, на питање Франческа Толија, Фирентинца, и Константина Манолиса, Грка, драгомана, изјавио је да је дужник Доменика Калија из Анконе за 537,5 дуката; тек после те изјаве Турчину је дозвољено да из Дубровника са огромном количином робе отплови у Анкону.¹⁴⁴

V

Допремање робе из Цариграда и Дринопоља у Дубровник или у обрнутом правцу из града св. Влаха у отоманске престонице није био посао без тешкоћа. Пребацивање морем је споро обављано, а на пловидби је редовно претила опасност од пирата и корсара, како муслиманских тако и хришћанских. На пример, пред Вало-

¹³⁶ DAD, Cons. min. XXII, 96 (21. V 1483).

¹³⁷ DAD, Div. canc. LXXXIII, 1–2 at. и 5 at.

¹³⁸ DAD, Cons. min. XXVIII, 45 (25. VI 1504).

¹³⁹ DAD, Div. not. LXXXV, 153 (16. VIII 1506).

¹⁴⁰ DAD, Sent. canc. LXXVII, 4–4 (12. I 1515).

¹⁴¹ DAD, Div. canc. CII, 56 (15. IV 1510).

¹⁴² DAD, Div. canc. CXXXIII, 13 (10. XII 1535).

¹⁴³ DAD, Div. canc. CXXV, 186–188 (29. V 1539).

¹⁴⁴ DAD, Div. canc. CLVIII, 118 (17. VI 1573).

ном је неки шпански галеон насрнуо на лађу са теретом Фирентинаца (1515) која је једрила у Цариград.¹⁴⁵ Код Драча је нападнут и узапћен брод „Хабиба“, на коме је било више хиошких трговаца, а неки су били и из Анконе.¹⁴⁶ Путовање копном је било знатно брже и нешто безбедније, али и скупље, па и оно није било обезбеђено од друмских разбојника. Примерице, неки караван на путу из Котора у Цариград био је пре Новог Пазара пресретнут и у њему је убијено осам Турака.¹⁴⁷ Поред слања робе постојао је од давнина и курирски саобраћај из Дубровника за Цариград.¹⁴⁸

Надлежни у караванима били су крамари, као аранжери и лица одговорна за примљену робу. То су обично били Херцеговци, али и неки скопски Јевреји.¹⁴⁹ Један караван је пред Скопљем опљачкан (јуна 1594).¹⁵⁰

Већ је поменут значај драгомана и фамула и у транзиту. Фирентински драгоман у Цариграду примао је (1500) годишње само 500 акчи, али је имао право на наплату провизије од робе.¹⁵¹

Царине су биле стално на дневном реду, како уобичајене тако и могуће посебне, на пример, за већу или чешћу експедицију. Царине су постојале и у Дубровнику и у турским престоницама, као специјалне и повишене. Дубровачка царина се уз полагање јемства односно јемаца могла исплатити и у Цариграду и Дринопољу, обично дубровачким поклисарима трибута меницом на каквог трговца.¹⁵² Тканине које су превожене за фирентинског баила у Цариграду пропуштане су без наплате царине.¹⁵³

На крају треба поменути један раритет. Фирентинци нису покушали да на Истоку производе своје тканине. Сарајевски католик Бернард Брњаковић је отворио (1682) мануфактуру фирентинске раше у Цариграду.¹⁵⁴

¹⁴⁵ В. Hrabak, *Ugrožena plovidba za Siriju i Egipat i mletačke i dubrovačke mere da se ona obezbedi (XIV i XV vek)*, „Zbornik Filozofskog fakulteta u Prištini“ XIV (1980), 42.

¹⁴⁶ *Борђани*, № 159–161.

¹⁴⁷ Исто, № 477.

¹⁴⁸ В. Krekić, *Kurirski saobraćaj Dubrovnika sa Carigradom i Solunom u prvoj polovini XIV veka*, „Zbornik radova Vizantološkog instituta“ I, Beograd 1952.

¹⁴⁹ *Борђани*, № 318 (15. I 1594), 397 (28. VIII 1594).

¹⁵⁰ Исто, № 160.

¹⁵¹ G. Müller, *Documenti sulle relazioni della città toscane coll’Oriente cristiano e con Turchi fino all’anno 1531*, Firenze 1879, 332, 338, 342.

¹⁵² Неки примери: DAD, Cons. rog. XXV, 271 (9. X 1488); Cons. min. XXII, 18 (12. IV 1482), 93 (16. VI 1483); XXIII, 70 (14. VII 1487).

¹⁵³ DAD, Cons. rog. XXXIX, 89 (3. VI 1528); XLVII, 261 (29. XI 1546).

¹⁵⁴ Archivio di Stato, Venezia, Cinque savi alla Mercanzia, V, 32, fol. 395 (4. XIV 1682, iz Pregadi).

BOGUMIL HRABAK

LES FLORENTINS À CONSTANTINOPLE, ADRIANOPLÉ
ET BROUSSE (XIV–XVIe siècle)

R é s u m é

C'est dans les matériaux non publiés des archives de Dubrovnik que l'auteur a étudié la présence des Florentins dans les capitales ottomanes et partiellement à Brusa. Par rapport aux puissances commerciales italiennes, les Florentins sont arrivés très tard sur ce marché, parce qu'ils n'avaient pas d'accès maritime. Quand ils l'ont obtenu, après avoir soumis Pise et Livourne, ils sont davantage passés par Ancône, afin de se rendre par voie maritime jusqu'à Dubrovnik, et pour accéder plus vite aux marchés à l'intérieur des terres. Ils n'étaient pas amis avec les Vénitiens. Les Turcs leur cédaient les biens des Vénitiens et les privilèges autrefois possédés par les habitants de Pise. Les Florentins avaient d'abord (dans la deuxième moitié du XVe siècle) leur agence à Hadrianoplje (Edirne), et lorsque la capitale turque fut déplacée à Constantinople, ils y avaient leur consul dit *bail*.

Les Florentins exportaient en Turquie les différents tissus de laine et importaient des céréales, des peaux de bœufs et de buffles, la laine, de la camelote et de l'alun. Lors de la circulation financière, ils travaillaient volontairement avec les traites.

Ils n'ont pas fondé la manufacture des étoffes en Turquie, mais c'est Bernar Brnjaković, un catholique de Sarajevo qui l'a faite 1682.

Mots-clés. Florentins, Vénitiens, Constantinople, Adrianople, Brusa, Dubrovnik, Ancône, Mer de Marmara, blé, peaux, laine, tissus, camelote, traite.